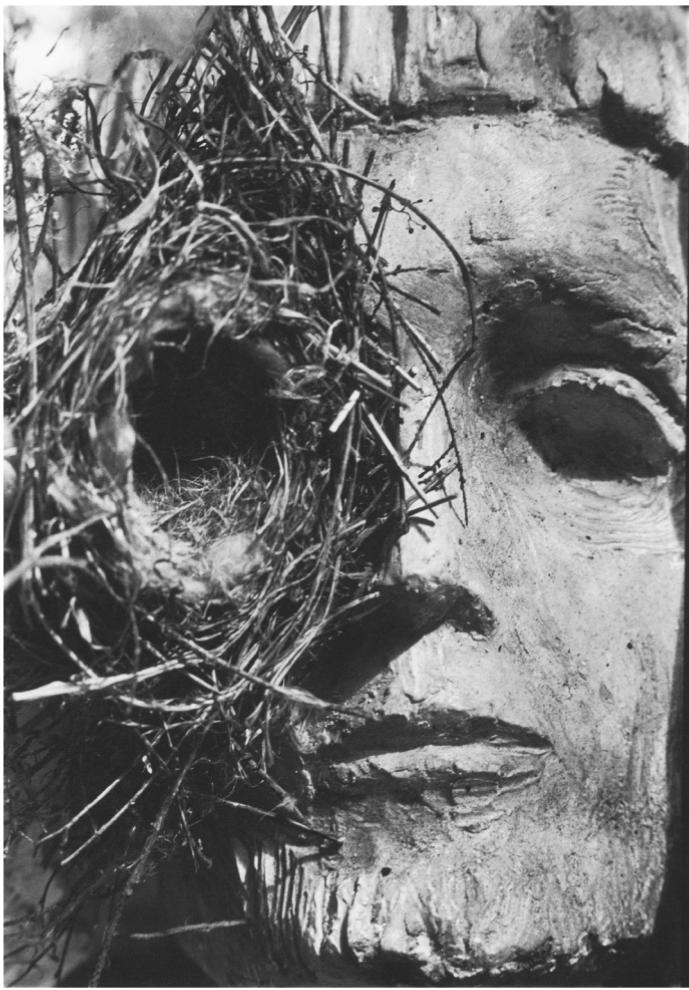

NOVAC OD HITLERA

Fotografije u knjizi: © Eva Fuková, 2006.
Fotografija na naslovnoj strani korica: © Milan Maliček

NOVAC OD HITLERA

(*Letnji mozaik*)

Radka Denemarkova

Sa češkog preveo
Aleksandar Ilić

Naslov originala
Radka Denemarkova:
PENÍZE OD HITLERA (LETNÍ MOZAIKA)

Copyright © Radka Denemarkova, 2006.
Copyright © 2018. za srpsko izdanje, Heliks

Izdavač
Heliks

Za izdavača
Brankica Stojanović

Urednik
Bojan Stojanović

Lektor
Vesna Đukić

Štampa
Artprint Media, Novi Sad

Prvo izdanje

Knjiga je složena
tipografskim pismom
Janson Text

ISBN: 978-86-86059-97-0

Smederevo, 2018.

www.heliks.rs

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Ovu knjigu posvećujem:

Janu Denemarku Mlađem,
jer se ne plaši da gleda u sunce.

Vladimiru Volfu,
jer se nije plašio da gleda u sunce.

Zar nemamo prema svim svojim likovima više-manje ovaj odnos: to sam ja, i neka mi Bog oprosti? (Grejem Grin)

Čovek misli, Bog se smeje. (Jevrejska poslovica)

Nijedna sličnost nije slučajna.
Svi ovi događaji su se desili. I dalje ne znam zašto.

Prolog

Denis steže u ruci zelenu, špicastu lopaticu i gura je u meku, crvenkastu glinu. Natopljenu, nasisanu vodom posle noćne provale oblaka.

Sa isplaženim jezikom, kojim se za trenutak uporno oslanja na belu ogradu zuba sa dve nedostajuće letvice, zabada minijaturnu lopaticu dublje i dublje, oruđe prevrće zemlju i iskopanu gomilicu odlaže na rastuće brdašce pored desnog kolena. Pljeskavim udarcima oblikuje nastajuću mogilu. Voli tu masnu materiju. Zatim odlaže lopaticu. Sada buši ispravljenim kažiprstom. Sve do drugog zglavka, glina oblaže prst prijatnom hladnoćom, ali i ulazi ispod nokta, ugurava se, razdvaja granicu između mesa i nokta, zemlja probija bolnu prepreku; gurati prst nepromjenjenim pritiskom dalje pretvoriло bi zadovoljstvo u kaznu. Denis brzo izvlači prst. Radoznało gleda koliko je oštećen nakupljenom glinom, pregleda ga sa svih strana, prislanja uz lice. Natrlja prugu preko leve i desne strane lica, sredinom čela, ispod grla razmaže prugu preko brdašca Adamove jabučice.

Vrebajući Indijanac na ratnoj stazi.

Uprljanom rukom čvrsto obuhvata ispucalu zelenu dršku i počinje da odvaja, odseca kriške zemlje, gline prošarane i sjednjene korenčićima trave i pleve.

Trajalo je nekoliko minuta, dok se lopatica nije savila, zau stavila se i ukočila iznad otporne, tvrde prepreke. Denis usp rava. I dugačke rezove menja u nežno, grozničavo odrezivanje girosa od gline. Kada zadihan završi, pred njim leži upadljivo duga i uska činija s neobičnim izbočinama, naboranim pukotinama i rupama. Bela činija. Podiže je i čisti. Skida sa nje ostatke prljavštine. Oplakuje je dečjom kanticom, takođe zelenom, sa crvenom surlicom prskalice. Trkom odlazi samo dvaput. Da kanticu napuni prljavom vodom, kišnicom. Iz stare, zardale kade, koju su tu pre niz godina bacili kod leje jagoda. Da bi se leti Denis brčkao u njoj. Očišćenu, ispraznjenu, izbušenu činiju okreće.

I podiže.

Iznenađeno posmatra dva prazna otvora. Očni prorezi.

To je lobanja.

Ljudska lobanja.

Petogodišnji Denis je oprezno prenosi iz aleje jabuka na pesak.

Široko raskoračena Žena mahinalno briše ruke kariranim crveno-belom kuhinjskom krpom. One su odavno suve, ali ona ih briše, masira neuobičajeno dugo, izgubljena u svojim fragmentarnim uspomenama, koje se trudi da pohvata, slepi, klasificuje, svrstava. Krpu prebacuje preko oljuštene, nekoliko puta farbane kuhinjske stolice blizu šporeta. Uzima beli porcelanski tanjur sa plavim ornamentima, koji je u kontrastu sa njenim seoski opaljenim licem, naređa odgovarajuću lepezu knedli i u nastale praznine naliva metalnom kašikom tamnosmeđi sos sa iseckanim mesom. Oprezno, da ne uprlja belinu knedli.

Vreli tanjur stavlja pred muškarca koji je već umio umorno lice i zavrnuo rukave plavo-bele flanelске košulje. Muškarac požudno glasno i bez reči jede. Žena sedi pored i posmatra

crne dlake na grebenu snažne ruke s polomljenim noktima, voljene ruke, koja grubo steže srebrnu kašiku. Neumorni bager, koji odstranjuje nanos u tanjiru.

Žena ustaje samo jednom, da donese iz kuhinje zaboravljenu krpu, stavљa je na krilo, drži je čvrsto i svaki čas njome otire suve, ispucale, pocrvenele ruke. Muškarac briše poslednjim, vazdušastim komadićem trag sosa, pažljivo ga prati, dvaput kruži po tanjiru. Tek kada zalogač koji se napiio nestane u muškarčevom nezasitom grlu, Žena se osmeli. Kaže muškarcu koji zadovoljno dahće da je pronašla Denisa na pesku, kako pravi kolače od peska, *oblikuj se, kolačiću, ako mi ne uspeš, mlatiću te kao žito.*

Muškarac snažno kine i otpija pivo iz hladne, orošene boce, iako pred sobom ima čašu napravljenu specijalno za tu namenu, s neobičnom slikom.

„Pa, šta to sad znači?“

Našla je Denisa kako pravi kolačice. Čučao je usred gomile peska, opkoljen ogromnim gomilama neobično srušenih peščanih formi. Tamnožutim brdima s udubljenjima i izbočinama. Sličnim testu koje se u rerni pred pečenje izlilo iz kalupa. Denis je usredsređeno punio mokrim peskom neobičnu, izbušenu činiju.

„Ako ti je uzeo nešto iz kuhinje, onda ga prosto jednom tresni i ubuduće će paziti – “

Žena hvata vazduh i neprekinuto nastavlja nizanje svojih reči. Prišla je bliže pesku, Denis je u iščekivanju čutao, verovatno je osetio da je pronašao nešto dragoceno. Svetlo. Blago. Samo što u međuvremenu nije znao kakvo. Žena mu je to neobično istrgla iz zasvinjenih prstića i odnela u šupu. Denis je za njom čutke i prkosno cupkao, vukao je za suknu, rvao se s njom. Udarila mu je šamar.

„E, pa šta, pa već se jednom, dovraga, izjasni, ženska glavo!“

„To nije... uobičajena stvar. To je... to je...“

Ženi kao da je neko nagurao u grlo celu tu lepezu iščezlih knedli i promešao je sa opipljivim strahom, od kog joj je uzdrhtao glas.

„Hoću da ti to pogledaš sam.“

„Pa onda to donesi ovamo!“

„To ne može. Ustani. Moraš sa mnom. Ustani, idemo.“

„Gde?“

„U šupu.“

Muškarac neraspoloženo ustaje, priteže opušten kaiš.

I stegne masu masti oko bokova.

„To je onoliko lupetanja zbog neke glupe igračke.“

Noć.

Preseče je svetlost u koju stupaju dve figure. Na tremu se zaustavljuju. Prvi pas počinje da laje. Susedov. A zatim i čitav čopor, kroz selo prostruji signal budnosti u stakatu. Pas prepoznaće svoju grešku, šalje ostalima umirujući signal i selo se ponovo smiruje. Tek posle toga se dvoje ponovo pokreću.

U šupi nema sijalice. Muškarac osvetli baterijom. Tu je nagomilana starudija. Stare stvari, koje bi jednom mogле dobro doći, ali se njih uglavnom više никада neće setiti. Slomljene grabulje i stare vile za snopove. Mlin za žito. Razdvojeni ašovi. Presa za slamu i ručne grabulje. Niski regal sa polomljenim policama. Visoka dečja molovana stolica. Nema ljuštura rastavljenog radija. Kompresor, razbijena trijerica za žito. Oljušten, molovan orman kojem se ne zatvaraju vrata; polovina se mlitavo oslobođila i pognula ka zemlji.

Svetlozeleni kredenac sa pokretnim, staklenim vratima i polomljenim fiokama bez držača. Na kredencu stoji

tamnosmeđa kutija od papira s natpisom *Elektrolux*, pritisnuta starom knjigom u kožnim koricama. Žena istrgne muškarcu iz ruku bateriju. Toliko je fascinirana smeđom hartijom, odsutna duhom, da muškarac proguta svoj otpor. Približava se kutiji. Muškarac se sapliće o prevrnutu stolicu s probijenim pletenim sedištem.

„Propala stvar! Da li se ovde džaba motamo zbog neke gluposti?“

Žena čutke zastaje pred smeđom kutijom. Čutke predaje muškarcu bateriju, čutke podiže knjigu uvezanu u kožu i baca je na zemlju. Muškarac osvetljava nerazumljiv natpis isписан gothicom na kožnom povezu. Žena obredno otkriva krila skrovišta-kutije i odstupa. Čutke naznači, da muškarac pogleda sam. Čeka.

„Pa eto, samo pogledaj!“

Muškarac otpljune.

„Dreždim ovde kao neki idiot.“

Grabi u kutiju, lovi tvrd, beo predmet. Svetli na prošivenu, nesrazmernu kuglu. Okreće je i koči se, baterija izoštrava konture čvrstih mesta i obrisa, srasle šavove i upozorava na tamne dubine praznine. Očne duplje. Skelet lica.

Muškarac oštrosko i brzo vraća nazad mrtvačku lobanju.

„Dovraga! Dovraga! Dovraga! – Gde je to pokupio?“

„Kaže da je to iskopao u bašti.“

„U kojoj bašti?“

„Pa u kojoj bi, našoj valjda! Tamo gde počinje aleja jabuka. Kraljica jabuka i nesazreli malinjaci.“

Muškarac režeći otpljune i zakašlje se.

„I to je našao... igrao se... nanjušio samo ovo?“

„Samo to.“

„Pa, šta u mene tako zveraš, šta u mene zuriš, možda, možda je to nekakav neandertalac, kakve danas iskopavaju i pišu o tome u novinama, pa to uopšte ne mora da bude...“

„Šta ćemo da radimo?“

Muškarac shvata. Nije pravi trenutak za fantaziranje. Njih dvoje ne moraju da lažu jedno drugo. Žena to stavlja do znanja svojim čvrstim stavom, ali i uzdrhtitim glasom. Ovlaženim očima. Muškarac konstruktivno objektivizuje.

„Naći ćemo ostatak. Mora nam reći gde je to našao. A ti ćeš za njega spremiti neku bajku.“

„Već spava.“

„Onda ćeš ga probuditi!“

Pola sata kasnije Denis stoji kraj prozora svoje široke sobe na prvom spratu. U velovima zavesa. Ne mora da se skriva, ono dvoje dole su suviše zauzeti svojim poslom i umireni crnilom noći. Ali Denis ih vidi. Vidi muškarca i Ženu, kako marljivo otkopavaju zemlju oko mesta *njegovog* blaga, preoravaju tle gde je ležala *njegova* lobanja, opipavaju postelju *njegovog* bića, nepoznatog bića. A iznad svega šušti lišće jabuka, koje će za mesec dana pasti sa drveća, koje je svake godine padalo, pomešalo se i pokrilo spavača i olakšalo mu sve, raspadali su se zajedno, sve dok postelju nije otkrio Denis. Denis je trebalo da je otkrije, čekala je na njega. Muškarac i Žena izvlače iskrivljene letve i bele šipke i naročito oblikovanu korpu. Tada se Žena zatetura, oslanja se na stablo jabuke i povraća.

Denis posmatra i njegov prkos raste. Te igračke su pripadale *njemu*, on je trebalo da ih otkrije. Jednu za drugom. Oni su mu ih ukrali. Te igračke su *njegove*. Sutra će ih uzeti

nazad. Denis je umoran, oči mu se sklapaju, klizi, ne može da stoji. Cupka do kreveta, stavljaju kraj sebe plišanog medvedića, pokriva se. Dok sasvim ne zaspi, radosno zamišlja kako pored njega leži pronađena bela igračka i u njenim jamicama se ponovo rasvetljava šareni vatromet bajkolikih svetova.

Lobanja dugo ne iščezava iz Denisovih dečjih predstava. Tek za dve godine istiskuje ih i prekriva rođenje sestre Nataše.

Tada počne da ga fascinira krhkost i nežnost i lepota *živog* ljudskog tela.

Povratak prvi (leto 1945)

Ledena kora

Posle povratka *odatle* živim kao pod debelim slojem leda, na kojem se svi ostali nežno klizaju, sa razdraganim licima. Duboko pod ledom. Nevidljiva. Usamljena. Slućena. Nemoćna. Osuđena da čekam ko će napraviti poslednji gest, tačku iza neuspele rečenice, zgaziti tanušnu, izvučenu slamku. Zatvorenu u ledenoj kori. Vraćam se svom domu. Uz varljivo osećanje da je to još uvek moj dom. Bolna vrućina. Izbegavam prašnjave puteve. U teško obrazloživom nagonu samoodržanja. Sada već mogu da idem sredinom. Gaziti vrelinom razmekšanih ulica kao ostali. Više ne moram da se bojim. Rat je završen. A ipak se još bojim.

Nazirem uzdignuti prst crkvice, crvenilo gusto naređanih krovova, i dugačku nudlu malog zamka i zgrade našeg imanja. Vučem se uz padinu, dopuštam da mi noge peku vatrene koprive, te zelene testerice, *sečem drva za gorivo, da mama ima čime da greje*, to su mi pevali iznad dečjih ruku prepletenih s majčinim vitkim krilima. Njene ispale plave žile na zapešću, koje nije umela da sakrije, za te pulsirajuće cevi tela još nikako kozmetičko skrivačko sredstvo nisu izmislili. Uveče su joj ruke sijale mirisnom masnoćom. Izmasirane specijalnom

kremom, u toku noći su se odmarale. Odmarale su se zapravo i tokom dana.

Drhte mi kolena.

Padam u poleglu, sasušenu travu. Ispod visokog sunca. Napipa me. Nepogrešivo. I na obnaženo belilo ruku i nogu izbací struju vrelih iglica. Laka sam meta. Svako traži svoju metu. I nađe je. Uvek ima neko za stepenik niže. Nemoćniji.

Otkriveniji.

Posmatram izbliza kretanje zemlje. Iz visine je mir. Nepomičnost. Pod lupom nervna panika. Bube. Mravi. Trčuljci. Strizibube. Cvrčci. Klupčare. Bubamara. Zeleni skakavac. I trk pauka. Dok me odozgo rastapa žar, oni izbegavaju hlad, slane kapi koje ja ne umem da zaustavim. Ubijam gamad slanom provalom, dave se u mojoj tuzi, bolno nemoćnoj tuzi. Više ništa neće biti kao pre. Nikada neću dodirivati *njihovu* kožu. Kožu koja štiti živa tela. Nikada nećemo biti zajedno. A i kada bismo bili... Gde bismo odložili neposrednu prošlost, kako bismo se iskopali i izlagali iz jame oslobođene laži. U kojoj se porodica zaglibila. Moje detinjstvo... Šta je sve тамо ostalo zarobljeno... To je prošlo, prošlo je, to je tako.

Ostalo je naše imanje. Zidovi iza kojih ču se sakriti i odbraniti, iza kojih ču se spustiti na zemlju, da bih posle ponovo stala na noge, zidovi iza kojih ču se ojačati srećnim uspomenama. Zidovi iza kojih ču se sakriti i odbraniti, iza kojih...

Zemlja puca. Klimam glavom ovamo i onamo. Teškim teretom pritiskam i zgazim mrava koji beži. Ostatke mravlјeg tela mažem nasred čela: moj zlepšeni znak smrti. Prstima zahvatam travu, čupam je u pramenovima. Dok ne iščezne želja da urlam i ječim i sebi rasparam kožu na laktu; zabiti nokte duboko u kožu i držati ih tako, raširiti ruke i svom

snagom udariti u goli ekser, stisnuti čašu u dlanu i smrviti je u staklenu prašinu. Čupam nevinu travu. I bokvicu. Belu kamilicu. I origano. Dok se ne umorim, dok se ne svalim. Zaslepljuje me sunčana lava. Ležim na levom boku. Skupljena. S kolenima ispod brade. Kao plod u majčinom stomaku. Možda sam nekoliko minuta dremala. Možda sam samo bila u nesvesti. Sunce prži i peče mi desni obraz. Levi je ohladila zemlja natopljena suzama. Ustajem. Kao prebijena. Sređujem bluzu i suknu. Nemilosrdno sa sebe smetem priljubljene vlati trave. Napipavam rub sukne i guram prst kroz šav tamo gde se rasparao porub. Kao u naprstak. I olijem. Grlo mi je suvo. Noktom zavijenim u navlaženi štof sa čela izgrebem i izribam riđe sasušene ostatke mrvavljenog tela. Suknja se okreće i podiže cela, stvara oko mene korinet. U rovu sam. Od pojasa naviše. Ponovo ližem. Preklapam koronet. I čučnem da obrišem prašnjave cipele s pređicom. Koje mi je u Pragu navukla prestrašena tetka Otla. Htela je da ide sa mnom. Izbegla sam je, ljutila sam se. Domuću se vratiti sama. Ipak sam već odrasla.

Pri pogledu na oštro zelenu travu nasipa sa nagnjilo crvenim plodovima trešnje u koje se zabada jato osa, potiskujem nagon za povraćanjem. U selu kao da nema ljudi. Niko ne istrčava iz belih kućica, kao što sam sanjala. Niko me ne dočekuje s pozdravom, ne grli, ne žali. Ne nudi pun tanjur. Usplahirim se zbog straha da nikо nije preživeo... Možda ovo stvorenje ošišano kao jež nikoga ne zanima jer se ne drži za očevu ruku. Pored te devojke ne korača poštovani, gegavi muškarac sa šeširom. Muškarac koji je izazivao oduševljenje kada se uz mračnu grmljavinu motora vozio kroz selo na dugačkom motociklu. *Originalni model čehije–bemervald*, objašnjavao je oduševljeno i ponosno radoznalim muškim pogledima.

Dopuštao im je da monstruma opipaju, da ga voze, obidu ceo mali zamak. Jedan za drugim. Lično je vozio i zabezeknutog berberina Klajna; on se tresao sa britvom u ruci, u zaledenom stavu uslužnog naklona. Taj grmeći monstrum tada me je plasio, putujući model je uvezao pored vozača i dvojicu putnika. Kada je majka posle prve vožnje sišla, oslanjala se na očev dlan da bi održala ravnotežu. Vrtelo joj se u glavi. Užasnula se od mrlje od ulja na novoj haljini boje šлага, šivenoj po meri; uzrjano je šaputala ocu u uho *neću da završim kao Dankanova*. Od tog vremena, uprkos očevom nezadovoljstvu, na čudesni model više nije sela. Ja jesam. Tada su istrčavali, tada su se klanjali, tada su mahali. Smejali su se i mahali. Možda su se samo smejali. Taj monstrum me je plasio, a danas bih želela da iza leđa čujem grmljavinu groma i da naskočim. I vidim mrlju od ulja na haljini boje šлага.

U mozak mi neko uvlači fotografiju koja se ureže. U kraju čuvaju dugačak motocikl dve odrasle figure. Majka u čipkanoj haljini boje šлага i sa šeširićem koji pridržava desnom rukom. Otac u crnoj odeći, raskoračen, jednom rukom oslonjen na motocikl a drugu je frayerski stavio na bok. A na dugačkom sedištu, kao u gledalištu, sa prekrštenim nogama i sa belim dokolenicama, moja rodbina. Rozalija. Adolf. A u sredini ja, sa napola zakopčanim drikerima na plavoj somotskoj haljini koju sam na sebe baš pred fotografisanje navukla. Adin se kezio. „Wie hatte sich die Schwester denn so schnell angezogen?“, „Kako se sestra tako brzo obukla?“ I sa ogromnom mašnom u kosi.

„U kosu ti se uselio leptir“, začešljala me je majka, „samo čemo da mu zatalasamo krila.“

Zaustavljam se u aleji jabuka. U našoj jabukovoј aleji. Kod kuće sam.

Srce u grudima brzo lupa, nepodnošljivo je zagušljivo a ja ne mogu da savladam zimogroznost. Na svakom kvadratnom centimetru osetim dodir svojih najbližih. Dodir života koji sam živelja. Sada život posmatram. Ali ja ću pronaći način kako da preživim život.

Moram da se saberem i savladam naduvene očne kapke. A ne da se srušim pred ciljem kao pre jednog sata. Tamo. Na sunčanoj livadi u blizini padine sa nakriviljenim trešnjama. Sve će biti dobro, u bezbednom sam stanju, životinjica će se zavući u svoj brlog.

S nežnom lakoćom dodirujem lišće jabuka, grane, konstrukciju greda paviljona, prelazim široko, uglačanim kamenovima popločano dvorište. Sve do izrezbarenih vrata sa specijalnim metalnim okvirom. Sa ornamentima od isprepletenih zmijskih tela koje je predložila majka. I koje je za nju pažljivo izradio mladi kovačev pomoćnik Ladinek Stolarž.

Ukočenim prstima obuhvatam metal talasaste crne kvake, prekrivam zmijske obrasce. Pritiskam celom težinom svog tela. Otključano je.

Ulazim.

Nemilosrdan udarac pada pravo među oči. Na visokom civiluku u predvorju visi očev šešir, još tamo visi, nije stigao *tada* da ga stavi na glavu, iako bez pokrivene glave nije izlazio iz kuće. Nikada. Nije stigao *tada* da ga stavi kada ga je Gestapo odvodio. Mi smo zapanjeno posmatrali. Kako se mučno uspinje na trup malog teretnjaka, gde je već neko sedeo; pomerali su se da mu naprave mesto. Zabezeknuto smo posmatrali i majku. Koja nije plakala, nije se nervirala, nije je uhvatila panika. *Gоворила сам му то, магарцу, да сачекамо извесно време код наших у Прагу, у унутрашњости земље, док се не види шта ће бити.*

Verovala je da će se otac vratiti. Da je to greška. A najviše ju je dirnulo što oca nisu posadili u automobil, nego u teretnjak, što je morao u taj razdrmani teretnjak sa ostalima. I što su mu grubo strigli traku koju je bio brzo navukao.

Nikada ga više nisam videla. Nikada.

Sada mogu da napipam njegov šešir.

Vrela supa od sočiva

Vrata desno vode u trpezariju i kuhinju. Osećam žmarce.

Tako mi je majka kao po bubnjiću prelazila nežnim prstima po leđima, duž cele kičme. Odozgo do dole. Odozgo dole.

„Sedi pravo i ne grbi se, bićeš iskrivljena kao paragraf.“

Starija sestra je zaverenički namigivala, *izdrži, i ja sam to prošla.*

Brat se smejujio, *za nju vredi samo pošteni bubotak u ledja, lukavici lukavoj.*

Stežem drugu kvaku svog doma.

Odlučujem se da otvorim.

S poslednjom, nepodnošljivo poslednjom nadom, da će za stolom sedeti svi. Da se čeka na onu koja je zakasnila. Koja se udaljila, nestala u crnoj jami. Izverala se iz nje. I sa razderanim rukama se vraća nazad u svet koji je za izvesno vreme prekrila podla noćna mora. Otvaram vrata, sedeću prava, uvek ču za stolom sedeti uspravna, kao lenjir, sedeću uspravna, majko, obećavam ti, obećavam, samo da si tu, vraćam se drugačija, skoro odrasla, ne, jesam odrasla, dečje reči su se rastrčale i pogubile, koža se naborala, molim neka se smejetе i tresete od smeha, neka se kikoćete kao ludi, neka se od smeha valjate po zemlji i hvatajte se za stomak.

Kako ste to uspeli. Da sam u toj okretnoj igri opstala. Da živimo. Živimo.

Pre nego što otvorim prolaz, brojim do sedam. Srećan broj. U trpezariji zaista neko stoji.

Uzdahnem od olakšanja, hoću da potrčim, svijem se na ženske grudi. Ali nešto mi ukoči noge. Obazrivost. Odnego-vani instinkt. Ne osećam poznate mirise. Neko tu stoji. Ali to nije mama. Ni naša kuvarica. Nije to ni moja sestra.

To je tuđa Žena.

Mlada, uplašena Žena s velikim stomakom. I s keceljom.

Sipa našom kutlačom muškarcu koji sedi vrelu čorbu od so-čiva, zgusnutu pasuljem i zrnevljem. U duboki cvet tanjira. U tanjur iz našeg belog servisa za jelo sa plavom šarom. Sa šarom koju je bečkoj porcelanskoj radionici predložila moja majka.

Ukočimo se sve troje.

Muškarac nervozno briše usta. Nadlanicom.

„Šta tražiš ovde? Ne umeš da kucaš?“

„Da kucam? Zašto da kucam?“

Već sam na ivici plača, gutam ga, vraćam suze koje se pro-bijaju na startnu liniju, prestižem ga glasnim žicama.

„Ja ovde stanujem. Ja sam Gita. Gita Laušmanova. Moj otac je kupio prvi motocikl u ovom kraju i sedeо je u toj kožnoj fotelji iza vas u uglu.“

Kakve to izbacujem besmislice. Ali bolje je držati govor, nego prepustiti prostor plaču.

Trgnu se. Nikakva radost, nikakav osmeh i veselje. Ništa. Nikakva ponuda da sednem za sto i drugi naliven tanjur za moj želudac koji krči. Ništa.

Umorna sam, uz nemirena, prenapeta. Hoću da sve to pre-grmim. Da legnem u svoj krevet, izvalim se na dušek. Hoću

da ječim, da ječim sa raširenim prstima. Pa ja sam Gita Laušmanova! Kći čoveka kojeg je razvejao vетар. Pre nego što je umarširao u gasno kupatilo, podigao je navodno imaginarni šešir i dao prednost starijem muškarcu, *samo posle vas, cenjeni gospodine.* Ja sam Gita Laušmanova! Kći obrazovane i velegradski vaspitane majke, namirisane aromama evropskih kafana, koja se ovde na ovaj život teško navikla. I zato je za nju otac izgradio tu duguljastu vilu; pompeznu ponosnu zgradu su zato u selu sa zbumjenom zavišću zvali mali zamak. Ja sam Gita Laušmanova! Kći vrednog čoveka koji je zapošljavao i hranio većinu prljavih skitnica iz okoline. Pa, šta vi tu, sluge, širite svoje oznojene zadnjice na našim stolicama, šta to sebi uopšte dozvoljavate? Ja sam Gita Laušmanova, pokupite svoje prnje i ispadajte napolje.

Ne govorim ništa. Ječim u sebi. *Odatle* se vraćam natopljena stidom koji zaustavlja svaki zahtev. Zahtev za bilo šta.

I za vazduh koji dišem.

„I, pa šta?“

Muškarac se prvi pribrao.

„Ja... ja sam Gita Laušmanova. Ovo je naša kuća. Ja sam se vratila.“

Moram da pobegnem. Već to znam. Uvežbana sam. Namišljam opasnost. Znam to u trenutku u kojem muškarac naglo ustaje. Tako naglo da ustalasa površinu guste smeđe čorbe. Poleti na nas ručno izvezeni beli ubrus. Znam to u trenutku u kojem Žena pobledi, kao u transu vraća kutlaču u belu činiju za supu s reljefima motiva secesije i zaječi.

„Ne, više neee.“

Muškarac me odmeri pogledom i obraća se Ženi.

„Ovo je da ne veruješ. Pa, ti balavci prosto ti ne daju mira ili šta je to?“

Sa nekim su me zamenili. Preostala čorba se ljujla, sleže se na dnu tanjira, vraća se u korito, iz oble činije se puši, ruka muškarca je snažna, obrasla crnim dlakama, mogao bi me sjajnom kašikom svom snagom lupiti usred grla, mogao bi da me ščepa za tek poraslu kosu, počupa, potopi glavu u vrelu blatinjavu banju. Kao u nužnik. Izlećem, jurim pored očevog šešira, istrčavam kroz drvena vrata u pravcu zgrada imanja, nagonski tražim najsigurnije skrovište, određujem sanse. Instinkti samoodržanja. Odnegovani *tamo*.

Upadam u radionicu, zavlaciš se pred smeđom bljuzgavosti sa raskuvanim dugmadima. Ulećem u radionicu, gde smo se kao deca igrali. Skrivam se u naherenu radionicu koju je otac hteo da sruši. Na njenom mestu je hteo da izgradi grandiozan muzej. Čučnem. Omražena drhtavica. Vrti mi se u glavi. Oslanjam je na kolena. Na izgaženom podu se kreće čupava dlakava gusenica. Odbacuje se komad puta dalje. I ponovo se pokreće. Ne prestaje.

Šta se to, dođavola, dešava? Zbog čega i pred kim se tu skrivam? Pred ižvakanim parčetom u pogrešnoj ruci? Da nisam zamenila selo? Ostaću, dok nešto ne smislim. Dok se ta buka u glavi ne stiša. Srce se nerado vraća svom ritmu, htelo bi da se probije, bučno izbjije iz grudi napolje.

Poklopac za lonac

Podižem glavu uvučenu među kolena. Glavno je da dišem, dišem. Pred očima desetine pokretljivih, crnih, dlakavih gusenica. I odblesci ukočenih fotografija. Fotografija zalemljenih

u mozgu. Prvi blesak fotoaparata. Rozalka, utopljena u čipke, sedi na visokoj dečjoj stoličici sa okruglim naslonom. Iz torte se usamljeno uzdiže crvena sveća, zabodena u meko, slatko meso. Tu stolicu je tata sam napravio. Za Rozalčin rođendan. Obojio ju je belom bojom, gustim namazom. Namontirao je naslon koji je omešao majčin talasasti jastuk; uvezala ga je crvenim kanapčićima. A na dasku su namalali smeđeg krupnookog medveda. Taj plavooki medved me je plašio. Pre nego što sam naučila da ga zatrپavam ostacima jela. Beskonačna struja odblesaka. Rozalki su već zabolili dve sveće. I tri. Pratim Dolifikove zareze. Medved je čuvao Adina. Svedok da se brat nije raskrupnjao i predao medvedi tron najmlađem izelici.

Moj prvi rez u sredinu torte koju je majka ukrasila slatkom piljevinom čokolade. Negde u sećanju krijem slasno osećanje kako rukama bubnjam u mekani krem, propuštam između prstiju sklisku materiju, pokušavam da u usta dopremim čokoladno uživanje. Na nepcima osećam slatko trnjenje.

U toj *stoličici braniteljki*, kako se nad njom kikotala porodiljska baba Drbava, presedeli smo detinjstvo. Maleni stočić sa zverajućim medvedićem, koji nije dopuštao prevare, *meda gleda da li ćeš sve to popati, pa će ga pitati, a on će mi sve ispričati. Medved doušnik, kezio se Adin, meda druker, meda cinkaroš, meda informator.*

Sveži blesak iz porodičnog albuma. Čučim u prljavoj radiionici. U čošku, na niskom regalu sa polomljenim policama, stoji razvaljena. Bačena. Naša bela, lako oljuštena stolica. Savladavam želju da je stavim na ugaženu zemlju. Da se uguram u nju. Danas bih svoje omršavelo telo provukla kroz ovalni otvor. Savladavam ćežnju da prizovem stara vremena. Pobeći njima. Klatiti nogama u vazduhu, gledati u medvediceve izbuljene oči.

Strah od privlačne nesvestice, možda kroz vazduh prolazi iluzija medveda, improvizacija. Na prevrnutu stolicu pada predvečernji, mutni ostatak svetlosti, zrak koji se odnekud probio odozgo, prvorao kroz rupu u izbušenom krovu. Opi-pava je s nevericom, kao ja, ubode rašireni medvedi pogled, ljubi stoličicu poslednjim silama, pre nego što sam oslabi, pre nego što preko njega sumrak ne baci tamni plašt. Kroz koji više ne prodire. Ščepati tanke drvene noge s oljuštenom bojom, pridržati se svom snagom. Dokaz da sam kod kuće. Dokaz da ne ludim. Dokaz da ovde zaista pripadam kao poklopac na lonac.

Porodični album u mojoj glavi rastura vika. I težak topot. Neuobičajen indijanski krik. Neuobičajeni metež. Naše selo bilo je tako tiho. Kada smo se gostili kraj okruglog stola, svaki gutljaj se čuo kao moćno bučkanje. Mogao se čuti fijuk kašike za supu u vazduhu. A onda shvatam, misli se spajaju. Povezuju. Okupljuju se da me pozdrave. Srvstavaju se u povorku sa nosiocem buketa na čelu. Trepéu, zato što se boje. Zato što su me uvredile. Obuhvatam svoje telo, sabiram svoje misli. Bez potrebe sam podlegla panici. To dvoje mlađih ljudi se svakako staraju o našem domu, čuvaju ga od lopova. A ja se pojavljujem kao duh i bezglavo bežim. Stidim se. Pobegla sam napolje, jer su mi reči zastale u grlu, videla sam Ženinu ruku kako grčevito steže kutlaču. Onako kako ju je bezbroj puta stezala kuvarica ili kako je iz nje polako nalivala majka. Videla sam muškarčeve mesnate usne u kojima je zastala srebrna kašika za supu; njom je jeo i srkao otac, decentno otpijala starija sestra, gutao brat. Nad njom sam se ja iskezila. *Ne vrpolji se i jedi kako treba.*

Ispravljam suknju na butinama. Izgužvanu bluzu oko bokova nameštam. Osvrćem se, glavu priklanjam na desno

rame; dečju stolicu sklapam i postavljam barem u duhu, pogledom, skupljam iz nje snagu. Uspravljam se, uzimam vazduh, i ponosno izlazim kroz rasklimatana vrata. Pa ja sam ipak kod kuće. Izlazim sa oslobađajućim olakšanjem. Pre nego što me na zemlju obori ogromna muška šaka.

Potkovica za sreću

Svetlost zelene stone lampe zaslepljuje, oštro bode u oči. Zavese su navučene, lenjo propuštaju zagušljivost. Žmurim, sedim na tvrdoj stolici, gde me je jedan od njih dovukao. „Ne jeći, čuti. Da, rat je završen, ali stalno moramo da budemo obazrivi, nikakvo saosećanje sa neprijateljem.“

To razumem, i ja sam obazriva. To su nužne i neophodne mere. Ispravne, zato što su pravedne. Proveravaju svakog bez razlike. I svoje ljude. To je samo dobro.

Pored zidova su se u veštačkom sumraku raskoračila četvoricu muškaraca. Peti sedi preko puta, hvata moj pogled u svetlosni levak. Berberin Klajn stoji. Umesto britve naoružan je automatom. Ne klanja se, dečji prsluk mu je isturen. Stojeci u ravni Klajnovih ramena, odmerava me čovek sa retkim masnim pramenovima kose, očešljanim u pažljiv niz iznad čela. Kao da je rolne kose, jednu za drugom, lepi za lobanju prema savijenom lenjiru. Njega ne poznajem, ona dva simpatična panja levo znam. Radili su za oca. U radionici građevinskog i mašinskog bravarskstva. Izbegavaju direktni pogled u moje bolne oči... saslušanju prisustvuju zbumjeni, ne dodiruju me. Za mene je ta njihova zamišljena zbumjenost prilično tajanstvena. A onaj iza stola, ljubazni džin Ladinek Stolarž, bio je pomoćni radnik u kovačnici. Bilo mi je osam

godina, bio je to moj osmi rođendan, kada je iskovao potkovicu za sreću s mojim imenom i četvorolistom. Da nikome ne otkrijem da je tamo u šiblju šumskog ribnjaka, gde nam je bilo strogo zabranjeno da idemo, letimice poljubio srećnu Rozalinku i nežno na usta i, u seniku, u čelo. Proletelo je sledećih osam godina i činilo se da me uopšte ne prepoznaće.

„Dakle, vi nećete da ostavite stvari na miru, zar ne?“

Ne razumem zbog čega mi Ladinek govori vi. Osvrćem se, iza mene nema nikoga. Ja sam vlasnik isključivog prava na sva pitanja. „Meni, valjda, gospodine Stolarž, ne morate govoriti vi. Vi me niste ni prepoznali... Ja sam Gita. Gita Laušmanova, pa vi ste sa tatom... sećate se Rozalinke... tamo u šumi...“

Četiri lica koja se kikoću, dva sa nameštenom, lažnom veseljošću. Najgora šmira oduševljenih, seoskih amatera. Osvrćem se. Dobro raspoloženje. Sjajan znak. Sve se obistinilo. Greška da pukneš od smeha. Nisu prepoznali svoju Gitu.

Stolarž naglo menja ton.

„Ti, balavice jedna, ne daš nam mira, ne date nam mira, tri meseca posle rata, vi Švabe izopačene, ponovo izlazite iz svojih rupa, truli nacisti.“

„Ja vas gospodine Stolarž...“

„*Uvaženi* gospodine.“

„Ja vas, *uvaženi* gospodine Stolarž, ne razumem. Uopšte ne znam o čemu...“

„Ja ču verovatno zbog gospodice da pričam nemački da bi me razumela. Šta bi još volela, da malo užvikuješ hajl?“

Da li sam zamenila godinu? Selo? Kuću? Rat nije završen?

Ali tamo u radionici se valja ona stoličica...

„Vi me, izgleda, gospodine... *uvaženi* gospodine Stolarž, niste prepoznali. Ja sam...“

„Ali prepoznao sam te, i te kako dobro znam ko si ti. Meni ne moraš da se predstavljaš. Samo ovde ovom gospodinu Pole-dnjaku lepo kaži ko si ti u stvari. On je, naime, rizikovao svoju kožu, za razliku od drugih, i to stvarno i stvarno se borio...“

„Kao istinski partizan.“

„Da, on je bio među onima koji su oterali nacističku hidru, sve te... te... tebi slične. E, pa lepo, sad mu se predstavi.“

Polednjak uvlači stomak i isprsi se, žmiri i iskušava kako po njemu od glave do pete, s divljenjem prelaze pogledi prisutnih. Sa Klajnom se naduvavaju kao olovni vojnici. I tako sve što kažem, usmeravam desno, kao po crnim notnim linijama na masnoj glavi.

„Zovem se Gita Laušmanova. Stanujem ovde, u broju 77, rodila sam se 14. marta 1929. godine. Vratila sam se svome domu, jer...“

Olovni vojnik Polednjak iskorači dva koraka, savija se u pasu. Masni razdeljak je pred mojim nosom. Mogu da prebrojim zaboravljene, rasejane pege. Naslikano delo senilnog impresioniste.

„Taaako, dakle? Gita Laušmanova? A da li je to češko ime? Da li je tvoj otac Čeh?“

„Moj otac je... bio je...“

Nakiseli znoj mi je uzburkao stegnuti želudac... bilo bi dovoljno da me tresne čelom i izbjije mi zube, bojim ga se. Teško je savladati otpor prema svemu nemačkom. I ja imam u sebi taj otpor, natopljena sam njim *odatle*. Takva greška. Pa, to je samo skup glasova, ime za koje nisam kriva, koje su mi izabrali, kojim su me označili kad sam bila izgnana iz raja, kad sam se istisnula iz placente. Jedna od notnih linija odlazi u pozadinu,

jedna se u sredini uzdiže, zateže, podseća na crnu uzdignutu glistu, raščupanu gusenicu; najradije bih je zgazila.

„Moj otac je umro. Umro. Moj otac je umro zato što je bio Jevrejin.“

„Nemački Jevrejin.“

Zašto to kaže baš Ladinek Stolarž? Neću da plačem. Hoću da ih zadržim iza startne linije, inače ču ih sve još više izazvati, suze muškarce uvek uznemire. Glavno je održati se u redu, ne pasti u nesvest, ne kukati.

Zalaje glas uokviren od masnoće svenulim vlasima kose.

„Ali samo je od Hitlera zavisilo da bilo kog Jevrejina koji je u ratu mogao i htio da mu bude koristan, proglaši za počasnog arijevca.“

„Moj otac... ne znam šta hoćete... vratila sam se.“

„Dok se milioni *nevinih* nisu vratili.“

Ah, da, svakako, prebacuje mi ono što sama sebi prebacujem. Dakle, zato su puni mržnje. Otac im ovde nedostaje. Besni su što se nije vratio privrednik potreban celom kraju. Besni su što se vratilo mršavo, rastreseno ništa. Šesnaestogodišnja cura. S mozgom odrasle žene.

„Da, svakako, nevini. Otac. Majka. Sestra. Rozalka. Umrli su *tamo*. U koncentracionom logoru. O Adinu ne znamo ništa, ali ako je preživeo, ako se, dakle, vrati, onda ćemo se mnogo truditi da sve nastavimo kao da je otac još uvek tu, trudićemo se da vi...“

Glas me izdaje. Nemam volju, neću ništa da rešim, hoću naprosto da odem u svoju sobu da padnem na dušek i da gutam toplu čorbu od sočiva iz svog tanjira, jedem komad hleba, zagnjurim telo u vrelu vodu i spavam, spavam.

„Tako da se otac i majka kao neće vratiti, ili šta?“ Ludim. Učinilo mi se da je Ladineku Stolaržu lakše; takvu vest je

čekao. Napetost je popustila. Ukočeni Klajn se sagnuo, isprsio se, obrisao rukavom oznojeno čelo i sebe i automat oslonio na zid; sigurno bi rado zadimio. „A baš onaj tvoj uspešni bratić, onaj Dolfiček, skitao je ovuda.“ Skačem prema Klajnu.

„On je živ?“ Suze preskaču iz trambuline u slobodan prostor.

„Živ je. Gde je? Dovedite ga, ne, ne, sačekajte, ja hoću da ga iznenadim, dakle to su bili njegovi ljudi тамо kod kuće on –“ Klajn je izbuljio oči.

„Zbrisao je, bedni nacista. Nestao je na isti način na koji se pojavio, kruži negde okolo. Već samo to što ste mu dali ime *Adolf* govori dovoljno.“

Meni poznat lep muškarac sa moje leve strane u prljavom kombinezonu i sa masnom kapom na glavi odvažio se. Dovozio je ocu rezervne delove. Prvi put ga čujem da govori. Probudio se iz dubokog sna. Dovršio je unutrašnju borbu i tim rečima zapečatio svoju odluku. Dubokim glasom zagrmeo je na mene, pasjim očima i nežnim profilom, tražeći pohvalu od Polednjaka. Svi traže pohvalu od Polednjaka. I odvaja se on laktom od čoveka koji stoji pored njega i koji je iznenaden podigao obrve. Radionica građevinskog i mašinskog bravarskstva, trebalo bi da na nju podsetim.

Jedva stojim na nogama. Ali ne sedam. Više ne bih ustala. Stolarž usmerava mlaz svetlosti na pokretni cilj, struja svetlosti jedva dostiže do moje brade; još se vrh nosa kupa u žutoj svetlosti.

„Ali to je samo... ime. Adin je rođen 1927. godine... To je sve nekakva greška. I uopšte, hoću kući.“

Polednjak se ponovo oštrosavija, moja koža oseća njegovu masnoću. Ladinek Stolarž pušta mlaz svetlosti sijalice koji se uzdiže u sumraku. Porota notira, beleži prema linijama kose.

„Ovde nema nikakve tvoje kuće. Nikakav haus više nije tvoj. Ovde više ništa nije tvoje. Rat ste izgubili. U ime predsednika republike sva vaša imovina pripala je državi. Sve smo uzeli s pravom. Već smo se tobom, smrdljivice, previše bavili. Imamo druge brige nego da ovde pravimo pauzu. I gomilu posla. Krivica tvoje porodice je neporeciva. Suštinska je bila i jeste opštinska naredba. A ausgerechnet, i baš kod vas se iza zatvorenih vrata govorio neprestano.“

To je naglašena tačka, Ladinek Stolarž udara pesnicom o sto, a Polednjak zadovoljno klima glavom. Šta god kažem skliznuće po toj njihovoj slozi kao po nasapunjanim pločicama. Hoću da ponovim da sam kod kuće, ta stoličica u radionici pripada meni. Hoću da pomenem konjsku potkovicu za sreću.

I već me prožima umorna praznina.

Razgrnuli su zavese. Sunčev sjaj raspušta pometene misli. Prvi put primećujem trake oko muških bicepsa. Novo obeležavanje žrtava.

Ja sam imala svoju vrelu, sunčanu zvezdu.

Oni imaju dva slova.

RG.*

Mesarke

Sunce nemilosrdno prži. Toliko drhtave vrućine. Mene hladi svaki centimetar plavičasto mermerne kože. Moram da očistim štale, deo našeg imanja.

„Pokreni se! Htela si *kući*, onda radi.“

---

* Rudé gardy, Crvena garda (*prim. prev.*)

Zabranjeno mi je da hranim stoku i prasiće, tamo me ne puštaju, nisam pouzdana. Kada se o mene neočekivano otare bok krave, priskače Žena i udara me bićem sa sitnim čvorćima na kraju. Menjam slamu, prebacujem đubrivo.

Vruće je. Muve koje zuje lete ka meni, sedaju mi na ruke. Ja ih ne teram. Plavičaste fleke su se slile. Sva sam crna. Od glave do pete posuta muvama, metalno sjajnim mesarkama, koje zlokobno zuje i sedaju na kapke. Na usne. Uleću u uši i u nosne duplje. Proleću kroz celo telo. Žderu lešinu, jer ja sam ipak lešina, šuplja lešina, rekao je to sam *uvaženi* gospodin Stolarž.

Gledala sam u zid i tražila sam kako me je uključio među svoja dva olovna vojnika, Polednjaka i Klajna. Siktala sam u zid na koji me je pribio, uz koji sam se srušila i nosom zao-kružila crvenu nit.

„Potkovicu ste, dakle, iskovali za lešinu.“

Klajnov stisak bio je začudo čvršći od Polednjakovih okova. Kad su me vukli kao džak krompira. Stolarž je ugasio oštru svetlost zelene lampice razblažene suncem.

„Nisam ni slutio ko si ti, šta je cela ta tvoja familija, stoka jedna.“

U celom selu nema nikoga da otera muve koje zuje. U celom selu nema nikoga ko se ne bi bojao, odupro se svom snagom i otvorio vrata ka prošlosti.

Da dođu da nas vide, to da. S tihim podsmehom zveraju. I sa zaprepašćenjem. Jedino mi babica Drbava gurka komad hleba i mali luk u šaku.

Prevrćem đubrivo. U susedni boks je greškom ušlo prase. Umešalo se među svoje. Ali po mirisu je uljez. Stojim kao ukočena. Kip sa vilama, gospodar mora sa harpunom. Ne

mogu da odvojim oči. Prasići u njega otpozadi riju; prase uljeza u krvi ubijaju, surovo oglodavaju.

Posle nedelju dana teškog posla koji mehanički izvršavam sa apatijom samoodržanja, donosim odluku. Odlažem vile. Paralelno sa koritom gde se hlađi iz lonca prosut krompir. Za prasiće. Vrela, žuta, zasitna, ovalna jaja sa koricom. Za prasiće. Ja ne smem da ih dirnem, ja ručam sunce. U noći su dovezli gomilu krompira, polovinu trulih. Vredno smo ih sortirali i vadili one zdrave. Za prasiće. Odlažem vile paralelno, sa šiljcima uperenim ka vratima. Kao da od toga zavisi moja dalja sudbina. Predica na levoj cipeli je otkopčana, odlamam je, gazim, ostatak sakrivam u dlan. Za rastanak je neopaženo utiskujem u vrelo, žuto meso krompira u koritu. Krompir za prasiće. To je moja osveta.

Rastreseno idem preko dvorišta, preko jednog od dvorišta našeg velikog imanja. Dvorište je posuto kokošarnicima. Plavokosa žena u kecelji, koja u selu čuva mene i ostale dve – kako to svakim udarcem podvlači – kolaborantkinje, ustaje iz rasklimatane stolice na tremu. Odatle izlaže suncu crveno lice i obnaženi deo crvenih ruku.

„Šta je?“

„Moram da govorim sa gospodinom... S *uvaženim* gospodinom Stolaržem.“

„Ti nemaš ni sa kim šta da pričaš, nemačka gospođice.“

„Moram s njim da govorim.“

„Ne.“

„Moram s njim da govorim.“

„Dovrši to đubrivo. Kad očistiš štalu i pometeš dvorište.“

„Moram s njim da govorim.“

„Ti me nisi čula?! Ruke!“

„Moram s njim da govorim.“

„Ruke!!“

Predručim. Uzorna sokolska vežba. Ne mičem se. Zato što suviše dobro znam šta će uslediti. U sebi vežbam samo-odbranu. Zalivena sam u beton. Cela, samo sa dva otvora za disanje. U zaštitnom oklopu bez bolnih nervnih završetaka. Sve dopire do mene preko nepropusnog pakovanja. To me je posavetovala jedna od žena *odande*. Mene je tim betonskim bunkerom spasla. Sebe nije.

Ne mičem se. Odlučila sam da iskoristim rupicu kroz koju će se provući kao kroz iglene ušice. Zato moram da izdržim. I da se ponovo sretнем sa Stolaržem. Da s njim progovorim nasamo. Moj andeo čuvar sa trema okleva, merka, ovoga puta poseže za čeličnim prutom. Tuče me njime preko ispruženih ruku tako dugo dok mi ne oteknu kao hleb. Zatim moram da priručim. I da se okrenem.

Menja oružje.

Bić praska kroz vazduh. Čvorići se pojavljuju pred mojim očima. Pre nego što ponovo polete i nestanu u plavetnilu bez oblaka. Žena, uzbudjena i napaljena, skuplja snagu, celom težinom mi utiskuje bić u leđa. Pribija me uz zemlju i ja se posle svakog udarca spuštjam niže. Kao eksjer pod udarcima čekića. Lice otiskujem u sjajnu, zasvinjenu kamenu kaldrmu.

Toliko sunca okolo.

Kastratov solo

Do svesti me dovodi Ladinekov glas. Na njegov ton sam pripremljena. Moja živa voda.

„Još diše?“

„Diše.“

„Šta s njom?“

„Bacite je u zadnju štalu. Ili će se iz toga izvući...“

„Ili šta?“

„Ili neće.“

Otvaram usta, reči ne izlaze. Otvaram krvave polumesece, nema sam. Šaran na suvom, sa naduvenim, ispucalim usnama. U grču zaustavljam otvoreni pokret. Zatvoriti čeljusti znači proći kapijom nepodnošljivog bola.

Zaštitni oklop je odavno popucao. Gipsani odlivak je otpao od tela, usitnio se u beli prašak. Dunem, sneg se uzdiže.

Pokušavam da ganem Ladineka Stolarža; ne želim da preplašim *uvaženog gospodina*. Samo pokretom da naznačim kako s njim moram da razgovaram. Duguje mi ključ od neosvojive kase, ključ za odgonetanje svega što se događa. Kažiprstom nežno pokazujem; kroz telo prolazi oštra strela. Zabija se u meko, ispaljuje beskonačno mnogo staklenih šipki i zabada mi ih pod kožu.

Ritmička pesma, podnevni solo sanjalačkog kastrata. I sluh me izdaje. To je kao sa vergla, to škripanje zardalog točkića u kome odvozim đubrivo. Kokodakanje je utihnuло odmah pored mene.

Mišićave ruke istražuju moja leđa. Opipavaju i ispipavaju čvrstinu materije. Odozgo sve do dole. Odozgo dole. Zatim stežu. Podižu me u visinu, uspinjem se u tesnoj kabini lifta vlastite odeće. Napred mi napeta bluza čvrsto, bolno obavija telo, pritska bradavice plošnih dojki. Suknja steže butine, ravna naduven, pun ožiljaka, stomak. Ja sam riba uhvaćena u mrežu. Sa klatećim, oteklim perajama i isturenim škrgama. Riba uhvaćena, nošena i odmah bačena u zardalu kadu koja peva. Bez vode.

Drmusam se dok me odvoze, nemilosrdno masiraju moje rane. Uz melodični, tužni psalm. Ispucalim usnama koje do sada nisam spojila, udišem smrad mokraće intenzivan od vrućine. Lice mi grebu grudvice kokošijeg izmeta, sasušene od vrućine, i koje se mrve.

Tužni psalm se utišava. Ponovo plovim kroz nepomični vazduh. Lopatom me izvlače, gadljivo nose nečistu larvu, sa sunca u senku. Jedan od ribara saplete se o prag, drvena greda štrči iz donjeg dela rama, iz kojeg je ulazni otvor bio odsečen. Saviju i zaljuljaju moje telo. Mogli bi da me odbace kao poluprazni džak brašna. Cepaju dugmiće i šire rupice; ribarske oči iz kojih hoće da se izvuku. Pre nego što se isplim potpuno gola, stezanje materije naglo popušta.

Odbaciće nemu ribu, koja nema moć da ispunji nijednu želju.

Padam licem na slamu. Na čilim od eksera, na postelju nedobrovoljnog fakira. Desetine slamnih, bockavih šiljaka. Prašina me golica u nosu i izaziva u grlu, kao da je jedna od vlati prošla kroz grlo i golicala me tamo. Kašljem i mučim vlastito telo.

Kašljem i sama sam u bolu.

Svadbeni velovi

Ležim onako kako su me moji ribari bacili. Na stomaku. Ne mislim ni na šta. Već godinama se ne trudim da bilo šta razumem. Krajicom oka posmatram paučinu. Paralelne mnogougaone ubruse i svadbene velove razapete između greda. Između vršalice i mašine za đubrenje tla. Između svih tih mašina koje je posvećeno čuvaot otac. Hteo je da izgradi

Muzej razvoja poljoprivredne tehnike. Primoravao nas je da slušamo o istoriji sve te mašinerije. Zamarao nas je time, dosađivao nam. Danas mi te izgubljene reči imaju bajkoliki ukus rajskega vrtova. Raj koji nismo zapažali i dobacivali se jabukama. Pre nego što bismo ih zagrizli.

Rafinirano ukrašeni karneri. Sa ornamentima od crnih i smeđih telašaca. Pauk se kreće između njih; obilazi ih temeljno. Najpre dosledno dovrši svoj rad, da mu preda obaveznu dozu tkanja. Zatim izabere svoju nagradu. On je pažljiv, sistematičan. Svoje žrtve neupadljivo iskušava. Nauživa se u mraku.

Moje telo prekrivaju dve teturave senke. Zatvaram podebrane kapke, zaklanjam se zaštitnim molitvama, uvrćem se u nov oklop, betonski. Gradim poslednji. Za više snage nemam.

Senke čute. Zatim me jedan od njih hvata za zglavak ruke i stiska puls.

„Živa je.“

„E, pa, Lađu nećemo obradovati.“

„Zašto to dete ne pošalje u sabirni logor?“

„Ko će to znati.“

Nisam nikakvo dete, da li treba da otkrijem sedu staricu skupljenu ispod moje kože? Senke razgovaraju utišanim glasovima, ne umem da ih razlikujem. Jedan od njih je ženski, skoro devojački, sadržinom i dikcijom odlučan, traži odgovor od muškarca.

„Dakle, šta će s njom onda biti?“

„Videćemo.“

Senke se udaljavaju, žmirim crvenim očima.

Pauk je večerao. Nekoliko mušica mu je u mreži ostalo, kada bih do njih dopuzila, ščepala ih i progutala, ojačala

bih svoj oklop iznutra. Pomeram se i zajaučem. Telo izdaje, mozak šalje malo podsticajnih signala. Progutana glava se smraćuje, prazni... *Ne meljem... Ne meljem... Odnela nam voda mlin...*

Klepetanje vodenice je poslednji ritam koji mi odjekuje u ušima kada telo posuto belim brašnom potapam u hladnu vodu odvodnog kanala.

Budim se sa utešnom nadom da će se sve podlosti završiti. Brzo ču se zagrliti sa svojima. Oko okruglog stola, pored kojeg tuđe lice neće naći praznu stolicu. Ješćemo iz snežnih porcelanskih cvetova, majka će me neprestano podsećati da se ne grbim i da sedim uspravno, Adin će se keziti, Rozalka će ga čušnuti i u poslednjem trenutku će upasti od posla umorni tata, koji će majčin pogled prebacivanja raspustiti letimičnim poljupcem izvinjenja i početi da objašnjava dalju tehničku novinu koja će oplemeniti imanje, pecaru, skrobaru i pridružene radionice. Sedećemo zgušnuto oko našeg stola; ovalna ploča će se skupiti da bismo se dodirivali ramenima. Da se među nas niko ne ubaci, ne umeša, ne pocepa nas. Najzad će mi sve povratno osvetliti.

Tata bi se na mene ljutio. Ne bi razumeo plakanje nad izgubljenim vremenom. Nikad nije govorio gde su ona vremena, eh kad bi se ona vratila. Pre se radovao kada bi nešto mogao da uradi bolje. Ali da plače, to ne. Nikakva nostalgija.

Zašto su me ostavili živu, zašto mi protiče ovozemaljsko vreme, zašto se smenjuju svetlost i tama, zašto me istražuju radoznali sunčevi zraci. Zašto me ne pozove k sebi onaj gore ili onaj dole. Zašto me nijedan od njih ne oslobađa. Dovraga. Bdenje liči na zamorni dremež. Boli. Povlačim se u san i cepam paučine, mreže starih, dugogodišnjih, poderanih

paučina kojima je optočen moj mozak. Kojima je glava napunjena kao džak za đubre. Čim se probudim, iza očnih dupli počinje da kucka orkestar bubnjeva.

Glava se nadima. Pretvara se u ogromnu, bučnu kuglu. Širi se. Spadam u teglu s alkoholom nekog naučnog lekar-skog instituta, ogromna nakazna glava i dečje telašce. Rado bih bila prisutna kada tu tekućinu otvore i ispituju je.

Možda sam se zato i rodila.

Kada bih htela da se počešem iza uva ili da ispod brade sklonim bockavu vlat lomljive slame, morala bih to da učinim dugom drškom od metle. A ipak ne bih mogla da dohvativam.

Nakaza razapeta na slami. Među paucima.

Glava odjekuje u snažnom ritmu bubnjeva, mozak zamotan u gomilama paučine. Kada ih sve pocepam, razdrmaću svoj vlastiti život.

Glavno je koncentrisati se. Prepoznavati kada bdim, a kada plovim na drugoj strani. Tako često mi se zastrašujuće radnje u snu prelivaju. Prelivaju se preko razmazane granice. Grozni snovi.

Da bi se na kraju pokazalo da ih živim.

Drhtavi mak

„Moraš da gutaš.“

Gutam u prazno. Moj hleb je puklički vazduh. Na usnama osećam vlažno olakšanje. Otvaram ih više, gušim se tom hladnjikavom lagodnošću, ubrzano gutam i kašljem vodu, u sivim mlazićima teče mi po bradi i grlu, golica iza ušiju. Oči obnažujem u razvučenu rupicu. Posetioca pregledam kroz špiljunku iza zatvorenih vrata.

Tu kleći mlada Žena. Sa zavojem. Naginje tamnoplavi, olupani emajlirani lončić i sipa vodu u rupu između mojih usana. Spira u utrobu sve te neizgovorene reči poslednjih godina, dana, sati. Prevrnula je moje nepomično telo na leđa. Ispod glave mi je stavila seno. Morala je da se popne na nesigurne merdevine i da baci sa senika naramak mirisnog sena. Vazduh treperi. Složeno seno i slama mogu brzo da se zapale; dovoljno je da nagomilano zrnevlje počne da previre i već gori. Iza mene ne bi ostala ni mala kost za psa.

Ne znam zašto to radi. Ali znam *odande*, da za motivima takvih činova koji imaju vrednost života ne treba tragati. Takvi činovi se ne zaboravljuju. Takvi činovi se čutke uzvraćaju. Kada i kako će ja platiti račun Rozalki. Gole smo stajale satima i satima na kiši, isterali su nas napolje, tada su izdvajali ljude koji su imali ožiljke posle operacija. Ja imam ružan ožiljak, ispod pupka. Rozalka je stajala ispred mene, onaj esesovac je zverao, nekim drevnim nagonom je privlačila njegovu pažnju, posmatrao je jedino i jedino nju. Tripot su prošle te selekcije, tripot je stajala naga Rozalka pred mojim nosom. U stvari, četiri puta. Prvi put je lagala obučena. Kada je na rampi odlučno izjavila da imam šesnaest godina i da sam sposobna za rad.

Žena vadi iz džepa karirani ubrus, a iz njega komadić hleba, kvasi ga u vodi, nakvašeni vrh stavlja u moja usta. Ruke briše belo-crvenim ubrusom. Nekoliko puta naglašeno izgovara *moraš da gutaš*. Kada se kroz bolno grlo provuče treći zalogaj, silueta postaje oštrijia.

Ne iznenađuje me što okreće lice. Iznenađuje me kako istrajno zadržava dah kada se saginje prema meni. Čim se

sagne, brzo okreće glavu, duboko udahne svež vazduh, skupi usne, približi se. Gnjurac putuje pod površinu bez opreme; udaljuje se od svojih podmorskih blaga, da bi izronio i udahnuo potrebni kiseonik.

A onda shvatam. Smrad. Ne mokraće, nemam šta da mokrim. Smrad tela, smrad koji znam tako intimno *odande*. Zagušljivi smrad gladnih tela, u kojima više nema ničega; najduže preživljava samo ono najškodljivije. Zlo ima izdržljivost i jake korene. Skladište sam za mućkove.

Žena se približava u noći. Ćutke me hrani. Ubrzo mogu kašljucavo da gutam sama. Stoji tu, gleda u daljinu, obe ruke drži sklopljene preko ispupčenog stomaka. Povremeno to ispupčenje tela nežno pomazi, kao da bi htela da ga iscedi. Mazi svoje dete.

Odlučno naređuje. Drugim oblikom svog lica mi se ne otkriva. Ja njoj tu staru gospodu u sebi takođe neću pokazati. Naređuje mi sa primesom straha, koji uzrokuje smešno zamuckivanje.

„Ni sa kim o ovome nećeš, razumeš, govoriti. Nikad. A svakako ne sa Sto-Stolaržem.“

Rado bih je pitala kako to da stanuje u našoj kući, kada tamo ne mogu da stanujem ja. Vrebam pogodan trenutak. Neću da uplašim onu koja mi daje hleb, neću da prekinem dragoceno dodavanje vode i hleba. Samo zahvaljujući njoj sedim, obavijena senom, oslonjena o noseću gredu. Vreme mi ne raščlanjuju minuti i sati, već događaji. Sačekaću dok ne budem mogla da ustanem. Kada me održe noge pauka. A zatim ću na nju izbaciti svoje reči i videćemo šta će ona toj bujici reči kazati.

Prepoznajem je po gazu teturavih koračića. Pri udaljenoj buci, svakoj buci, bacam se u poziciju ribe na suvom. Kako su me bacili.

Opreznost se isplatila. Dobra sam, tata.

Topot teških koraka. Muški glasovi. Zlokobni govor. Ležim na stomaku. Zatvaram oči. Stežem zube. Stolarževe rečenice i bučni smeh berberina Klajna se približavaju. Isti neprirodni smeh sa kojim je u radnji sa divljenjem i uz naklon pozdravljao tatu. Sa kakvim je fascinirano ulazio u naše veliko kupatilo sa pločicama da ondulira kosu Rozaliji, *gospođica je prava filmska zvezda, prava Meri Pikford, levo ćemo dodati jednu loknicu da bi joj glavica postala okrugla*. Uplivavao je u prostrano kupatilo, mami je češljao kosu, ona je pevala operetske arije, glas se odražavao od sjaja pločica i lelujao, divota madam, samo mi nemojte progutati češalj, madam, samo da mi ne padne.

Sa poslednjim odjekom smeha dodiruje me vrhom cipele. Majstorski odahne.

„Smrdi, ali bogme je, čoveče, i te kako izdržljiva.“

„To, dođavola, zaista jeste.“

„I šta ćemo s njom?“

„Sačekaćemo.“

„Ne možemo da čekamo do Sudnjeg dana, nikad ne znaš ko će tu da istražuje. Ko će za njom da...“

„Da to onda rešimo večeras.“

„Biće onaj sastanak, ljudi će da šetaju.“

„Ovamo niko ne dolazi.“

„To nikad ne znaš.“

„Onda sutra u toku noći.“